

Jacek Stachurski

ORCID: 0009-0003-4806-5209

Uniwersytet Wrocławski

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.49.5>

„Nadzwyczajna zmiana stosunków w art. 357¹ KC a zmiana stosunków w art. 632 §2 KC” — Glosa do Wyroku Sądu Najwyższego — Izba Cywilna z dnia 29 października 2015 roku I CSK 901/14

JEL classification code: K15

Słowa kluczowe: nadzwyczajna zmiana stosunków, klauzula rebus sic stantibus, umowa o dzieło, umowa o roboty budowlane, waloryzacja

Keywords: extraordinary change of relations, rebus sic stantibus clause, a contract for a specific task, construction contract, valorisation

Abstrakt: Celem niniejszej glosy jest wykazanie błędów w stanowisku Sądu Najwyższego w wyroku z dnia 29 października 2015 r. I CSK 901/14, w którym to rozstrzygał między innymi kwestię wzajemnych relacji między art. 357¹ KC a art. 632 §2 KC. W pracy wykażę, dlaczego rygor stosowania klauzuli waloryzacyjnych sformułowanych w art. 632 §2 KC nie powinien być łagodniejszy niż w art. 357¹ KC. W glosie zwrócono uwagę na wystąpienie zjawiska *superfluum* oraz zgłoszono w związku z tym postulat *de lege ferenda*.

„Extraordinary change of relations in article 357¹ of the Polish Civil Codex and change of relations in article 632 §2” — a gloss to the Sentence of the Supreme Court Civil Chamber from 29th of October 2015 I CSK 901/14

Abstract: The aim of this gloss is to point out fault in the statement of the Polish Supreme Court in the Sentence from 29th of October 2015 I CSK 901/14, in which it settled (among others) the question of mutual relations between articles: 357¹ and 632 §2 of the Polish Civil Codex. The paper proves that the rigour of application of article 632 §2 should not be softer than of the article 357¹. In the gloss I point out to the occurrence of the *superfluum* phenomenon and file a *de lege ferenda* demand.

1. Stan faktyczny

Powód (prowadzący działalność gospodarczą) domagał się zasądzenia od pozwanego określonej sumy tytułem wynagrodzenia wynikającego z umowy o roboty budowlane, odpowiednio podwyższonego na podstawie art. 357¹ Kodeksu cywilnego (dalej: KC). W toku postępowania powód powoływał się także na art. 632 § 2 KC.

W listopadzie 2005 roku strony zawarły umowę o roboty budowlane, która była wielokrotnie zmieniana. Uzgodniły, że wynagrodzenie będzie płacone miesięcznie — po wystawieniu faktur. Ustalono je ryczałtowo. Dodatkowo strony wprost wyłączyły w umowie możliwość dokonania waloryzacji wynagrodzenia ryczałtowego. W dniu 8 listopada 2005 roku zmodyfikowano zakres robót oraz powiększono przysługujące powodowi wynagrodzenie. W międzyczasie doszło do wzrostu cen materiałów budowlanych, wobec czego powód żądał od pozwanego zwiększenia kwoty przysługującego mu świadczenia, na co strona pozwana nie wyraziła zgody.

Rozpatrujący sprawę w pierwszej instancji Sąd Okręgowy nie uznał argumentacji wykonawcy robót budowlanych. Stwierdził, że podwyżka cen materiałów budowlanych nie stanowi nadzwyczajnej zmiany stosunków w rozumieniu art. 357¹ KC. Zdaniem Sądu zmiany cen mieściły się w ramach zwykłego ryzyka kontraktowego. Sąd dodatkowo zwrócił uwagę, że to właśnie niska cena zaofiarowana w toku postępowania o udzielenie zamówienia publicznego sprawiła, że oferta powoda została uznana za jedną z najkorzystniejszych. Sąd także wyłączył możliwość zastosowania art. 632 § 2 KC, twierdząc, że powód jako duży przedsiębiorca budowlany mógł przewidzieć zmiany cen materiałów budowlanych mogące nastąpić w najbliższej przyszłości.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko sądu I instancji i oddalił apelację. Stwierdził, że:

1. Wyłączenie w umowie waloryzacji wynagrodzenia ryczałtowego oznacza wyłączenie możliwości zastosowania klauzul przewidzianych w art. 357¹ KC i art. 632 § 2 KC, oraz że:
2. Nie ma podstaw do zastosowania w opisanym stanie faktycznym ani art. 357¹ KC, ani 632 § 2 KC, gdyż ten ostatni „zawiera takie same przesłanki co art. 357¹ KC odnośnie do charakteru zmiany stosunków uzasadniających zmianę umowy”. Zdaniem Sądu Apelacyjnego przesłankę zmiany stosunków w obu przepisach trzeba więc rozumieć tak samo.

Sąd odwoławczy uznał, że podwyżka cen materiałów budowlanych w wysokości kilkunastu procent w stosunku do cen założonych przez strony umowy nie stanowi nadzwyczajnej zmiany stosunków. Podkreślił też, że już krótko po zawarciu umowy powód powinien mieć podpisane kontrakty na dostawę odpowiednich materiałów budowlanych, co — jak należy przypuszczać — byłoby jednoznaczne z nabyciem tych materiałów przez wykonawcę po cenach zakładanych przez niego

w chwili zawarcia umowy z inwestorem. Zwrócił uwagę na to, że przedsiębiorca budowlany zaniżył ofertę przetargową. Stwierdził, że wykonawca wprawdzie stracił planowany zysk, ale jest to normalne ryzyko występujące w obrocie gospodarczym przy przyjęciu wynagrodzenia kosztorysowego.

Powód w skardze kasacyjnej podniósł naruszenie licznych przepisów prawa. Między innymi wskazał, że naruszono art. 357¹ KC, jak również art. 632 §2 KC.

Sąd Najwyższy, odnosząc się do tych zarzutów naruszenia prawa materialnego, w pkt 3 swojego orzeczenia sformułował następującą myśl: „[n]ie można w pełni podzielić stanowiska Sądu Apelacyjnego o prawnej tożsamości przesłanki »nadzwyczajnej zmiany stosunków« uzasadniających zastosowanie art. 357¹ KC i »zmiany stosunków« w art. 632 § 2 KC”. Uzasadnieniem takiej tezy stały się dwa zasadnicze argumenty:

1) Pierwszy z nich odwołuje się do różnicy sformułowań użytych w przepisach art. 357¹ oraz 632 § 2 KC., tj. terminu „nadzwyczajna” występującego w przypadku art. 357¹ KC oraz jego braku w przypadku art. 632 §2 KC.

2) Drugi ze wspomnianych argumentów opiera się na rezultatach zastosowania wykładni funkcjonalnej. Podnosząc go Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że w przypadku klauzuli *rebus sic stantibus* (art. 357¹ KC) przy zmianie treści stosunku obligacyjnego bierze się pod uwagę także element słuszności (przepis ten wymaga rozważenia interesów stron i zasad współżycia społecznego), natomiast w przypadku art. 632 §2 KC podstawowe znaczenie ma czynnik natury ekonomicznej, co oznacza, że celem tego przepisu jest zachowanie względnej, odpowiedniej równowagi pomiędzy świadczeniem niepieniężnym wykonawcy robót budowlanych i poziomem należnego mu wynagrodzenia ryczałtowego (relacja „rozmiaru lub kosztów prac” i określonego w umowie „ryczałtu”).

W pkt 4 Sąd Najwyższy podniósł, że Sąd Apelacyjny niesłusznie stwierdził, iż § 13 umowy wykluczający umowną waloryzację należnego powodowi wynagrodzenia ryczałtowego mógł świadczyć o fakcie zaakceptowania przez powoda przewidywanej przez niego ewentualnej zmiany stosunków i w konsekwencji wyłączał stosowanie art. 357¹ KC oraz art. 632 §2 KC. Z kolei w pkt 5 glosowanego orzeczenia Sąd Najwyższy podzielił stanowisko Sądu Apelacyjnego, w myśl którego za rażącą stratę w rozumieniu art. 632 § 2 KC nie można uważać „utrąty planowanego zysku”, a także „utrąty dochodu”.

W tej sytuacji Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

2. Komentarz

W pierwszej kolejności należy pochylić się nad kwestią tego, czy przepis art. 632 §2 KC, będzie mógł mieć zastosowanie w opisanym stanie faktycznym. Niewątpliwie przedmiotowa sprawa dotyczy umowy o roboty budowlane — instytucji, która została scharakteryzowana odrębnie od przepisów dotyczących umowy

o dzieło. O wzajemnych powiązaniach między wyżej wymienionymi rodzajami umów traktuje art. 656 §1 KC, zgodnie z którym:

Do skutków opóźnienia się przez wykonawcę z rozpoczęciem robót lub wykończeniem obiektu albo wykonywania przez wykonawcę robót w sposób wadliwy lub sprzeczny z umową, do rękojmi za wady wykonanego obiektu, jak również do uprawnienia inwestora do odstąpienia od umowy przed ukończeniem obiektu stosuje się odpowiednio przepisy o umowie o dzieło.

Stosując zatem wykładnię językową, korzystając z wnioskowania *a contrario*, do kwestii niewymienionych w powyższym przepisie *prima facie* nie będą miały zastosowania przepisy scharakteryzowane w Tytule XV Księgi III Kodeksu Cywilnego. Część doktryny jednak nie podziela tego stanowiska¹, a powyższa kwestia budziła liczne rozbieżności interpretacyjne w orzecznictwie sądów powszechnych. Wątpliwości powinna jednak rozwiązać Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego — Izba Cywilna z dnia 29 września 2009 r.², w której to stwierdzono, że:

[w] zakresie regulacji dotyczącej wynagrodzenia wykonawcy robót budowlanych występuje luka prawna. Uzasadniony jest zatem pogląd, iż gdy w umowie o roboty budowlane zastrzeżono dla ich wykonawcy wynagrodzenie ryczałtowe lub kosztorysowe, istnieje możliwość stosowania art. 626 i art. 632 § 2 KC w drodze analogii.

Mając zatem na uwadze względy funkcjonalne, biorąc pod uwagę aktualny stan prawny, powyższe stanowisko zasługuje na aprobatę.

Należy zaś negatywnie odnieść się do tezy sformułowanej przez Sąd Najwyższy w punkcie trzecim głosowanego wyroku. Rzeczywiście, porównując oba przepisy, *prima facie* można zauważyć różnicę terminologiczną. W art. 357¹ KC w istocie występuje bowiem „nadzwyczajna zmiana stosunków”, natomiast w art. 632 § 2 KC mowa tylko o „zmianie stosunków”. O sposobie interpretowania przywoływanych właśnie przepisów nie może jednak decydować tylko i wyłącznie niepgłębiona wykładnia językowa. W toku wykładni tych przepisów należy dodatkowo uwzględnić zarówno kontekst systemowy, jak i funkcję, jaką przepisy te mają spełniać.

Art. 627 KC definiuje pojęcie umowy o dzieło. W myśl jego postanowień przez umowę o dzieło przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła, a zamawiający do zapłaty wynagrodzenia. Zdecydowana większość doktryny podziela stanowisko, że jest to umowa konsensualna, odpłatna i wzajemna³. Na tle innych instytucji prawa zobowiązań wyróżnia się specyficznym uregulowaniem dotyczącym sposobu ustalania wysokości świadczenia

¹ Zob. Lanckoroński B., *Komentarz do art. 656*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023, pkt IV.

² Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego — Izba Cywilna z dnia 29 września 2009 roku, III CZP 41/09, *Legalis* nr 172071, nb. 2.

³ Kowalczyk A., *Komentarz do art. 627*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023, nb. 2.

zamawiającego. Po pierwsze, w myśl art. 628 §1 zd. 1 KC wysokość wynagrodzenia za wykonanie dzieła można określić przez wskazanie podstaw do jego ustalenia. Powyższy sposób ustalenia wynagrodzenia może zostać skonstruowany w różnoraki sposób. Istnieje możliwość oparcia go na cennikach, stawkach lub innych normach, za pomocą których oblicza się ostateczną kwotę świadczenia. Drugim sposobem ustalenia wysokości wynagrodzenia przysługującego przyjmującemu zamówienie jest tzw. „ryczałt”. Przepisy Kodeksowe nie definiują pojęcia ryczałtu (wynagrodzenia ryczałtowego). Poprzestają jedynie na art. 632 §1 KC, w myśl którego: „jeżeli strony umówiły się o wynagrodzenie ryczałtowe, przyjmujący zamówienie nie może żądać podwyższenia wynagrodzenia, chociażby w czasie zawarcia umowy nie można było przewidzieć rozmiaru lub kosztów prac”. Ustalenie w umowie wynagrodzenia ryczałtowego wiąże się zatem z określeniem na wstępie pewnej, dokładnie oznaczonej kwoty, do żądania której przyjmujący zamówienie jest uprawniony w zamian za wykonanie dzieła. Jak wskazuje M. Gutowski:

[r]yczałtowe wynagrodzenie w inny sposób lokuje pomiędzy stronami ryzyko niż wynagrodzenie kosztorysowe. Ryzyko zwiększenia kosztów wykonania dzieła obciąża przy wynagrodzeniu ryczałtowym przyjmującego zamówienie. To on bowiem musi ponieść koszty przy niezmienionym wynagrodzeniu⁴.

Zgodnie z wyrokiem Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 27 maja 2013 roku⁵ wynagrodzenie ryczałtowe (stosownie do uregulowań art. 628–632 KC) jest określone z góry, wykonawca pozbawiony zaś zostaje możliwości żądania podwyższenia wynagrodzenia, choćby w czasie zawarcia umowy nie można było przewidzieć rozmiaru lub kosztów prac. Stanowisko to podzielił na przykład Sąd Apelacyjny w Warszawie w Wyroku z dnia 06 lutego 2013 roku⁶; w którym wskazał, że w przypadku określenia w umowie wynagrodzenia ryczałtowego przyjmującemu zamówienie nie przysługuje prawo do żądania podwyższenia wynagrodzenia bez względu na to, czy w czasie zawarcia umowy istniała możliwość przewidzenia rozmiaru lub kosztów prac.

Zarówno orzecznictwo, jak i doktryna wyraźnie wskazują na istnienie zasady, zgodnie z którą raz ustalony ryczałt powinien pozostać niezmienny. Zasada ta nie ma jednak charakteru absolutnego. Jej rygor łagodzi art. 632 §2 KC, zgodnie z którym jeżeli jednak skutek zmiany stosunków, której nie można było przewidzieć, wykonanie dzieła groziłoby przyjmującemu zamówienie rażącą stratą, sąd może podwyższyć ryczałt lub rozwiązać umowę. Wspomniany przepis przyznaje przyjmującemu zamówienie uprawnienie do żądania przed sądem przekształcenia stosunku prawnego, które może polegać na podwyższeniu ryczałtu albo

⁴ Gutowski M., *Komentarz do artykułu 632, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III, Art. 627–1088*, red. M. Załucki, Warszawa 2022.

⁵ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 27 maja 2013 roku KIO 1135/13, Legalis nr 736554.

⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie – V Wydział Cywilny z dnia 6 lutego 2013 roku, VI ACa 1097/12, Legalis nr 1049334.

na rozwiązaniu umowy. Dosłowna interpretacja tego przepisu każe przyjąć, że możliwość skorzystania z wyżej wymienionego uprawnienia uzależniona jest od ziszczenia się następujących przesłanek:

1. zmiana stosunków,
2. niemożność przewidzenia takiej zmiany oraz
3. okoliczność, że zmiana ta skutkowałaby rażącą stratą po stronie przyjmującego zamówienie.

Choć, jak wspomniano wcześniej, użyte w dyspozycji obu przepisów (to jest: art. 357¹ KC i art. 632 §2 KC) sformułowania *prima facie* w dosyć istotny sposób różnią się od siebie, to jednak powinno się je rozumieć jednakowo. Warto zwrócić uwagę na fakt, że dosłowne rozumienie określenia „zmiana stosunków, której nie można było przewidzieć” może prowadzić do pochopnych, a wręcz absurdalnych wniosków. W końcu zwykłe doświadczenie życiowe może podpowiadać, że właściwie cały czas następują zmiany stosunków, a żaden człowiek nie może ich przewidzieć — wciąż następują zmiany w cenach rynkowych ze względu na sytuację w gospodarkach państw, kursy walut etc. Należy w tym miejscu pamiętać o wcześniejszych rozważaniach dotyczących ryczałtu i jego istoty. W świetle brzmienia art. 632 § 1 KC, jego modyfikacja powinna mieć niewątpliwie charakter nadzwyczaj wyjątkowy. Literalne odczytywanie przesłanki „zmiany stosunków” z art. 632 § 2 KC mogłoby doprowadzać do nadużywania uregulowanej tam instytucji, gdyż w istocie ze zmianą stosunków mamy do czynienia bardzo często, tym bardziej w aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Takie rozumienie przesłanek zastosowania art. 632 § 2 KC, jakie proponuje w komentowanym wyroku Sąd Najwyższy w dosyć istotny sposób zaburzałoby równowagę kontraktową. Co istotne, trzeba podkreślić, że zgodnie z art. 632 § 2 KC uprawnienie do żądania modyfikacji stosunku przysługuje tylko przyjmującemu zamówienie, przepisy nie przewidują zaś analogicznego uprawnienia względem zamawiającego. Powodowałoby to, że gdyby na skutek zmiany stosunków (która jak wcześniej stwierdzono jest pojęciem zbyt ogólnie rozumianym) przyjmującemu zamówienie groziłaby rażąca strata (odpowiadająca zyskowi zamawiającego), miałby on prawo do skorzystania z uprawnienia, którego rygor stosowania obwarowany byłby dużo łagodniejszymi przesłankami. Natomiast w przypadku wystąpienia przeciwnej sytuacji, zamawiający mógłby żądać modyfikacji stosunku prawnego na podstawie art. 357¹ KC, którego przesłanki w przypadku rozumienia ich w taki sposób, jaki proponuje Sąd Najwyższy w komentowanym wyroku, byłyby znacznie trudniejsze do spełnienia.

Trzeba zwrócić uwagę na to, że w zdecydowanej większości przypadków przyjmującym zamówienie jest podmiot profesjonalny, który zawodowo zajmuje się działalnością odpowiadającą przedmiotowi zamówienia. Taka osoba zdecydowanie lepiej zna rynek i potrafi przewidzieć następujące na nim zmiany. Tym bardziej niezasadne wydaje się łagodzenie rygoru nadzwyczajnej zmiany stosunków

wobec takich podmiotów, skoro bardzo często mają one świetne rozeznanie na temat kształtującej się w danej branży sytuacji. Jak już wcześniej wspomniano, z ryczałtem wiąże się pewne ryzyko, które po prostu przyjmujący zamówienie musi zaakceptować. Przecież nic nie stoi na przeszkodzie, aby świadczenie ustalić za pomocą mechanizmu opisanego w art. 628 KC, tj. poprzez wskazanie podstaw do jego ustalenia. W praktyce aktualnie najczęściej przy wyborze tej metody ustalania kosztów nie uwzględnia się zmiennej ceny materiałów, a poprzestaje na wyodrębnieniu ceny wykonania poszczególnych elementów dzieła (na przykładna przykład: tynkowanie ściany X zł, ułożenie płytek w łazience X zł itp.). Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby zgodnie z zasadą swobody kształtowania umów, mając na względzie szerokie możliwości, jakie zapewnia art. 628 KC, ustalając wysokość świadczenia pieniężnego należnego przyjmującemu zamówienie, wziąć pod uwagę cenę materiałów (na przykład: tynkowanie ściany = cena materiałów + cena robocizny etc.). Niewątpliwą zaletą takiego rozwiązania jest możliwość dostosowania wynagrodzenia do zmieniającej się sytuacji na rynku. Kolejną kwestią, na którą zwrócił uwagę także Sąd Apelacyjny, jest to, że Powód zaniżył ofertę przetargową, co z całą pewnością pozwoliło mu zostać wybranym do współpracy. Łagodniejsze rozumienie przesłanek w taki sposób, jak proponuje Sąd Najwyższy, może w istocie doprowadzić do swoistego „psucia” rynku, zwłaszcza w przypadku postępowania o udzielenie zamówienia publicznego. Nietrudno wyobrazić sobie sytuację, w której to przedsiębiorcy umyślnie zaniżają przedstawiane przez siebie oferty celem wyboru ich przez organizatora. W szczególności mając świadomość, że sądy następnie dużo liberalniej podchodziłyby do modyfikowania umów za pomocą art. 632 § 2 KC. W konsekwencji „rynek przetargowy” mógłby stopniowo się destabilizować, co niekorzystnie odbiłoby się między innymi na samorządach czy podmiotach stanowiących *stationes fisci*, gdyż w takim układzie dużo trudniej byłoby zaplanować wydatki budżetowe.

Bardziej pogłębiona lektura obu porównywanych przepisów doprowadza do wniosku, że w istocie semantycznie wyrażają to samo. W art. 357¹ KC mowa o tym, że: „Jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażąca stratą, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy [...]”. Powszechnie podnosi się w doktrynie⁷ oraz orzecnictwie⁸, że nieprzewidywanie przez strony w rozumieniu tego przepisu ma dotyczyć odniesienia rażącej straty albo nadmiernej trudności w spełnieniu świadczenia, nie zaś samej zmiany stosunków. Już bowiem z samego użycia sformułowania „nadzwyczajna zmiana

⁷ Zob.: R. Strugała, *Komentarz do art. 357¹*, [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Komentarz. Tom I*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022; R. Morek, *Komentarz do artykułu 357¹*, [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023, nb. 31.

⁸ Zob. Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 17 stycznia 2008 roku III CSK 202/07.

stosunków” wynika, że taka zmiana musi być nieprzewidywalna⁹. Natomiast zgodnie z art. 632 §2 KC warunkiem *sine qua non* jego zastosowania ma być: „zmiana stosunków, której nie można było przewidzieć”. W przypadku tego przepisu zatem ustawodawca wprost wskazuje, że to sama zmiana stosunków ma być nieprzewidywalna. Jednak na gruncie rozważań semantycznych należy wysunąć wniosek, że słowo „nadzwyczajny” w istocie oznacza to samo. Według *Słownika Języka Polskiego* „nadzwyczajny” to między innymi: „spowodowany szczególnymi okolicznościami lub nieprzewidziany w programie, planie”¹⁰. Mając zatem na uwadze powyższe, dochodzi się do wniosku, że właściwie oba przepisy wyrażają to samo, a zakres zastosowania art. 632 §2 KC zawiera się w art. 357¹ KC.

Oprócz argumentów natury językowej, Sąd Najwyższy motywował swoje rozstrzygnięcie także innymi względami, stwierdzając, że w klauzuli *rebus sic stantibus* (art. 357¹ KC) przy zmianie treści stosunku obligacyjnego bierze się pod uwagę także element słuszności (rozważenie interesów stron i zasad współżycia społecznego), natomiast w przypadku art. 632 §2 KC podstawowe znaczenie ma czynnik natury ekonomicznej, to jest: zachowanie względnej, odpowiedniej równowagi pomiędzy świadczeniem niepieniężnym wykonawcy robót budowlanych i poziomem należnego mu wynagrodzenia ryczałtowego (relacja „rozmiaru lub kosztów prac” i określonego w umowie „ryczałtu”). Wobec wcześniejszych rozważań ta argumentacja Sądu Najwyższego nie zasługuje na aprobatę.

Należy zwrócić uwagę, że orzecznictwo Sądu Najwyższego nie jest w tej kwestii jednolite. Na przykład w wyroku z dnia 12 kwietnia 2013 roku (IV CSK 568/12) Sąd Najwyższy orzekł, że:

[d]la zastosowania art. 629 i art. 632 § 2 KC, ale też art. 357¹ KC konieczne jest zaistnienie sytuacji nadzwyczajnej, której strony nie przewidywały przy zawarciu umowy. Nadto jeszcze niepodwyższenie wynagrodzenia wykonawcy w odniesieniu do umówionego przedmiotu zamówienia ma grozić mu rażąco strata¹¹.

Pogląd ten podzielił także Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 13 listopada 2014 roku I ACa 319/14¹². W podobnym tonie wypowiada się część doktryny. Na przykład według P. Drapały:

[p]omimo semantycznej różnicy między terminami „zmiana stosunków» w art. 632 § 2 KC oraz „nadzwyczajna zmiana stosunków» w art. 357¹ KC nie mamy tu do czynienia z dwoma rozłącznymi pojęciami. Oba mają bardzo zbliżone desygnaty — odnoszą się do nadzwyczajnej

⁹ Zob. R. Morek, *Komentarz do artykułu 357¹*, [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023, nb. 19.

¹⁰ *Nadzwyczajny*, [hasło w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/nadzwyczajny;2485997.html>

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 12 kwietnia 2013 r., IV CSK 568/12, Legalis nr 684175.

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie – I Wydział Cywilny z dnia 13 listopada 2014 r., I ACa 319/14, Legalis nr 1241403.

zmiany okoliczności faktycznych lub sytuacji prawnej stron, nieprzewidywalnej i wykraczającej poza typowe ryzyko kontraktowe¹³.

Oczywiście aktualne istnienie art. 632 § 2 KC może powodować liczne problemy i *prima facie* sugerować, aby jego rygor stosowania był łagodniejszy, aniżeli w przypadku art. 357¹ KC. Wobec powyższych rozważań trzeba wskazać jednak, że istnienie art. 632 § 2 KC w Kodeksie Cywilnym, jest przejawem zjawiska *superfluum* i w celu uniknięcia błędów interpretacyjnych w jego ewentualnym stosowaniu odpowiednim rozwiązaniem *de lege ferenda* byłoby całkowite uchylenie wspomnianego przepisu.

Jeśli z kolei chodzi o punkt 4 głosowanego wyroku, należy podzielić stanowisko Sądu Najwyższego. Wyłączenie możliwości waloryzacji w umowie nie oznacza automatycznie faktu, że dany podmiot przewiduje i godzi się ze wzrostem cen. Jest to (jak wspomniano wcześniej) związane z ryczałtem przeniesienie ryzyka na przyjmującego zamówienie. Nie ma natomiast związku z zagadnieniem przewidywalności istotnych zmian stosunków. Skoro z samej istoty ryczałtu wynika brak możliwości jego waloryzacji, uznanie tego argumentu Sądu Apelacyjnego za zasadny oznaczałoby, że nigdy nie można by zastosować klauzul zmian stosunków. Jednak można zawsze podnosić, że w ten sposób przyjmujący zamówienie godzi się z potencjalną stratą w przyszłości.

Co do punktu 5 głosowanego wyroku, właściwe jest stanowisko Sądu Najwyższego aprobowujące stwierdzenie sformułowane przez Sąd Apelacyjny. Ugruntowane orzecznictwo jednomyślnie stoi na stanowisku, że za rażącą stratą w rozumieniu art. 632 § 2 KC nie można uważać „utrąty planowanego zysku”, a także „utrąty dochodu”. Specyfika klauzul nadzwyczajnych zmian stosunków charakteryzuje się tym, że powinny być stosowane w sprawach skrajnych, niemal ekstremalnych, z całą pewnością powyższe sytuacje do takowych nie należą.

Jak wykazano powyżej, występujący obecnie stan *de lege lata* jest nieprawidłowy. Aktualnie w Kodeksie Cywilnym występuje sytuacja, w której zakres zastosowania art. 632 §2 KC jest całkowicie konsumowany przez art. 357¹ KC. Konieczne zatem jest, aby w celu zapewnienia prawidłowego procesu stosowania prawa, ten pierwszy został derogowany.

Bibliografia

Literatura

- Drapała P., *Komentarz do art. 632*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Zobowiązania. Część szczegółowa*, red. J. Gudowski, Warszawa 2017.
- Gutowski M., *Komentarz do art. 632*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III, Art. 627–1088*, red. M. Załucki, Warszawa 2022.

¹³ P. Drapała, *Komentarz do art. 632*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Zobowiązania. Część szczegółowa*, red. J. Gudowski, Warszawa 2017, nb. 6.

Kowalczyk A., *Komentarz do art. 627*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2023.

Lanckoroński B., *Komentarz do art. 656*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023.

Morek R., *Komentarz do art. 357¹*, [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Warszawa 2023.

Strugała R., *Komentarz do art. 357¹*, [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC. Komentarz. Tom I*, red. P. Machnikowski, Warszawa 2022.

Orzecznictwo

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego — Izba Cywilna z dnia 29 września 2009 roku, III CZP 41/09, Legalis nr 172071.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie — V Wydział Cywilny z dnia 6 lutego 2013 roku, VI ACa 1097/12, Legalis nr 1049334.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie — I Wydział Cywilny z dnia 13 listopada 2014 roku, I ACa 319/14, Legalis nr 1241403.

Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 27 maja 2013 roku KIO 1135/13, Legalis nr 736554.

Wyrok Sądu Najwyższego — Izba Cywilna z dnia 12 kwietnia 2013 roku, IV CSK 568/12, Legalis nr 684175.

Źródła internetowe

Nadzwyczajny [hasło w:], *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/nadzwyczajny;2485997.html>.